

MATEUSZ J. TUTAK / TOMASZ WIELEBSKI

**Planowanie duszpasterskie Kościoła w Polsce
na przykładzie programu
Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie.
*Przez wiarę i chrzest do świadectwa (2013–2017)***

Dwadzieścia pięć lat temu ks. K. Misiaszek zamieścił w „Ateneum Kapłańskim” artykuł pod prowokującym tytułem: *Programy duszpasterskie: pomoc czy przeszkoda?* Znalazły się w nim następujące słowa: „Aktualne polskie przemiany, nie tylko o charakterze eklezjalnym, ale także społeczno-politycznym i kulturowym, domagają się nowego typu działań, w tym także bardziej kompleksowego podejścia do duszpasterskiego planowania”¹. Dalej autor zauważył: „dotychczasowe programy duszpasterskie spełniały bowiem tylko w jakiejś mierze swoje zadania i nie zawsze były odbiciem wszystkich potrzeb i oczekiwań, tak ze strony Kościoła, jak i społeczeństwa”². Warto po upływie ćwierćwiecza postawić sobie pytanie, jak obecnie wygląda kwestia planowania duszpasterskiego w Kościele w Polsce. Czy teza postawiona przez ks. Misiaszka jest nadal aktualna?

Mateusz J. TUTAK: dr; adiunkt w Katedrze Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa w Instytucie Teologii Pastoralnej Wydziału Teologicznego UKSW; sekretarz i skarbnik Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów; e-mail: mateusztutak@gmail.com

Tomasz WIELEBSKI: dr hab., profesor nadzwyczajny, kierownik Katedry Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa Wydziału Teologicznego UKSW; prodziekan ds. nauki i komunikacji, prezes Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów; e-mail: tomwielebski@gmail.com

¹ K. Misiaszek: *Programy duszpasterskie: pomoc czy przeszkoda?* „Ateneum Kapłańskie” 509: 1993 s. 75.

² Tamże.

Autorzy artykułu postanowili przyjrzeć się obecnemu planowaniu duszpasterskiemu w Polsce, nawiązując do zakończonego niedawno czteroletniego ogólnopolskiego programu duszpasterskiego (dalej OPD) *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa* (2013–2017)³. Uzyskawszy poparcie abpa S. Gądeckiego, przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP w latach 2006–2016, badacze zwrócili się do polskich proboszczów, prosząc ich o ocenę istoty, sposobu przygotowania, treści, propagowania oraz realizacji OPD na lata 2013–2017. W swoim artykule przedstawia wybrane wyniki badań, które zostały przeprowadzone w 2017 roku z użyciem ankiety internetowej (*online survey*), rzadko stosowanej w rzeczywistości kościelnej techniki badawczej. Wspomniane rozważania będą poprzedzone wyjaśnieniem teologicznych podstaw planowania duszpasterskiego, a zakończą się sformułowaniem pewnych wniosków i postulatów pastoralnych.

I. Teologiczne podstawy planowania duszpasterskiego

Planowanie duszpasterskie, stanowiąc jeden z etapów działalności duszpasterskiej Kościoła rozumianej jako działalność zorganizowana, ma w perspektywie służyć urzeczywistnieniu zbawczego dzieła Chrystusa w wymiarze jednostkowym i wspólnotowym⁴. Główny cel duszpasterstwa, rozumiany jako wzrost w wierze, nadziei i miłości, nie poddaje się bezpośredniemu planowaniu i nie jest prostym skutkiem działań duszpasterskich, ponieważ zależy od łaski Boga⁵. Można tylko planować cele pośrednie, czyli działania prowadzące do realizacji celu głównego. Planowanie duszpasterskie podejmuje się w celu dokonywania pozytywnych zmian istniejącej rzeczywistości⁶. Należy wziąć w nim pod uwagę między innymi wielorakie uwarunkowania kulturowe, społeczne, religijne aktualnej sytuacji, w której ma być prowadzona działalność duszpasterska, i jej analizę naukową, przeprowadzoną w świetle wiary. Planowanie duszpasterskie,

³ W latach 2013–2017 Kościół w Polsce realizował czteroletni program duszpasterski *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa*, który był skoncentrowany wokół duchowości chrzcielnej. Program, nawiązując do obchodzonej w 2016 roku 1050. rocznicy chrztu Polski, wyznaczył przed sobą cztery cele: ewangelizacyjny, inicjacyjny, formacyjny, społeczny. Dynamika realizacji programu miała prowadzić od doświadczenia wiary przez nawrócenie do apostołstwa. Zob. S. Gądecki: *Słowo wstępne*. W: Komisja Duszpasterstwa KEP: *Wierzę w Syna Bożego. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2013–2014*. Red. S. Stulko wski. Poznań 2013 s. 11.

⁴ R. Kamiński: *Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 436.

⁵ J. Mariański: *Żyć parafią*. Wrocław 1984 s. 32.

⁶ M. Olszewski: *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967–2000. Studium teologiczno-pastoralne*. Białystok 2005 s. 21.

oprócz otwarcia się na działanie Ducha Świętego, musi być działaniem racjonalnym, dobrze przemyślanym, związanym z poprawną wizją teologiczną Kościoła, uwzględniającym główny cel jego istnienia (pośrednictwo zbawcze) i odczytywanie znaków czasu⁷.

Planowanie duszpasterskie powinno dokonywać się w logicznie następujących po sobie etapach. François Houtard i Walter Goddijn wyodrębnili pięć jego niezbędnych etapów: poznanie świata, w którym należy ewangelizować wraz z poznaniem konkretnych stosunków zachodzących między Kościołem a tym światem (jest to tzw. etap socjoreligijny); teologiczną refleksję o misji Kościoła w konkretnym świecie; ułożenie programu ewangelizacji, ze wskazaniem zasadniczych punktów orientacji pastoralnej, na podstawie wyników poprzednich dociekań, w tym wyników badań socjologicznych; wypracowanie planu ewangelizacji, ze ścisłym określeniem jego poszczególnych etapów i podziałem odpowiedzialności; okresową rewizję planu⁸.

Na konieczność planowania duszpasterskiego zwrócił uwagę Jan Paweł II w liście *Novo millennio ineunte* z 2001 roku, zachęcając Kościół do tego, aby „program zawarty w Ewangelii i w żywej Tradycji [...] znalazł wyraz we wskazaniach duszpasterskich dostosowanych do sytuacji każdej wspólnoty”. W sposób szczególnie zachęcał on „pasterzy Kościołów partykularnych, aby z pomocą różnych środowisk Ludu Bożego z ufnością wytyczali etapy przyszłej drogi, uzgadniając zamierzenia poszczególnych wspólnot diecezjalnych z Kościołami sąsiednimi oraz z całym Kościołem powszechnym” (NMI 29).

Wspomniana zachęta znalazła kontynuację w dyrektorium o pasterskiej postudze biskupów *Apostolorum Succesores* z 2004 roku, gdzie zaapelowano, by działalność apostołska w diecezji była odpowiednio zorganizowana, zgodnie „z programem czy planem duszpasterskim, którego opracowanie domaga się uprzedniej analizy warunków socjalnych w których żyją wierni, tak aby działalność duszpasterska była coraz bardziej skuteczna” (AS 165). Według dokumentu w przygotowaniu planu duszpasterskiego dla diecezji ważną rolę odgrywa diecezjalna rada duszpasterska (AS 185). Dokument zauważa także konieczność opracowania na poziomie parafialnym programu inicjatyw związanych z opieką duszpasterską, który określi sposoby ich realizacji (AS 212).

O planowaniu duszpasterskim mówi też w kilku miejscach dokument końcowy z *Aparecidy*, którego przygotowaniem kierował kardynał Jorge Ber-

⁷ II Sobór Watykański: Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes* o Kościele w świecie współczesnym Watykan 1965 nr 3–4; 44.

⁸ F. Houtard, W. Goddijn: *Duszpasterstwo całościowe i planowanie duszpasterstwa*. „Concilium. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1–10: 1965–1966. Poznań–Warszawa 1968 s. 176.

golio, obecny papież Franciszek. Przykładowo w dokumencie podkreśla się konieczność przyjęcia za priorytet w programach duszpasterskich kwestii świętowania niedzieli⁹ czy też przepojenia wszystkich planów pastoralnych diecezji, parafii, wspólnot zakonnych, ruchów i instytucji kościelnych ideą odnowy misyjnej i rezygnacji z przestarzałych struktur, które nie są już pomocne w przekazywaniu wiary¹⁰.

O planowaniu duszpasterskim wypowiadał się kilkakrotnie papież Franciszek. Przemawiając do biskupów podczas swojej pielgrzymki do Bangladeszu w 2017 roku, pochwalił ich za realizację wieloletniego i perspektywicznego planu duszpasterskiego z 1985 roku, podkreślając jego dalekowzroczność, nawiązanie do rzeczywistości kraju i potrzeb duszpasterskich. Zwrócił on uwagę na jego perspektywiczność i konsekwentną realizację przez biskupów, podkreślając, że „jedną z chorób planów duszpasterskich jest to, że umierają w młodym wieku”¹¹. Papież, nie negując roli i znaczenia programów duszpasterskich, przestrzegał w adhortacji *Ewangelii gaudium* przed niewłaściwym rozumieniem planowania duszpasterskiego, mogącym się wiązać z wytyczaniem ekspansjonistycznych drobiazgowych planów apostołskich, typowych dla przegranych generałów, którzy rozmawiając, co powinno się zrobić, dają instrukcje jako eksperci duszpasterstwa, tracąc zarazem kontakt z rzeczywistością, w jakiej żyją ludzie (EG 96). Franciszek, zwracając uwagę na rolę planowania duszpasterskiego, podkreślał, że owoce działania apostołskiego zależą przede wszystkim od wierności Jezusowi na modlitwie i adoracji¹².

Kwestia planowania duszpasterskiego jest ciągle obecna na poziomie Kościoła w Polsce. Papież Jan Paweł II, przemawiając do biskupów podczas swojej pielgrzymki do Ojczyzny w 1987 roku, stwierdził: „Przyzwyczailiśmy się w Polsce do duszpasterstwa planowego i całościowego. Planem całościowym była Wielka Nowenna. Było nim również, do pewnego stopnia, sześćdziesiąt lat przed Jubileuszem Jasnej Góry”¹³. Warto zauważyć, że od roku liturgicznego 1966/1967

⁹ V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów *Aparecida*. Dokument końcowy: *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*. Tłum. pol. Gubin 2014. nr 252.

¹⁰ Tamże nr 365.

¹¹ Franciszek: *Przemówienie do biskupów Bangladeszu*. Dhaka 1.12.2017. Tekst pol. <https://ekai.pl/papiez-do-biskupow-bangladeszu-budujecie-mosty-i-promujecie-dialog-dokumentacja/> [dostęp: 12.03.2018].

¹² Franciszek: Homilia podczas mszy św. dla biskupów, kapłanów, zakonników, zakonnic i seminarzystów *Idźmy na rozstaje dróg*. Rio de Janeiro 27.07.2013, „L'Osservatore Romano” 10: 2013 s. 17.

¹³ Jan Paweł II: *Przemówienie do biskupów polskich podczas Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski*. Jasna Góra 19.03.1983. W: *Jan Paweł II do narodu. Program dla Kościoła w Polsce*. Red. A. Wierczorek. Warszawa 2005 s. 54.

Komisja Duszpasterska KEP przygotowuje cyklicznie, najczęściej na trzy lub cztery lata, programy duszpasterskie dla Kościoła w Polsce. Są one opracowywane z uwzględnieniem polskich warunków życia religijnego i rzeczywistych potrzeb, a ich celem jest ukonkretnienie i ożywienie pracy duszpasterskiej oraz zastosowanie w działalności praktycznej Kościoła lokalnego *Magisterium Ecclesiae*¹⁴. Stanowią one pewną ogólną podstawę i wskazują kierunki działań dla diecezji i parafii. Powinny być uwzględnione przy tworzeniu programów duszpasterskich na poziomie diecezji, a te z kolei powinny stać się inspiracją do tworzenia programów duszpasterskich w parafiach¹⁵. Wspomniany zamysł koncepcyjny nie zawsze jest realizowany. Badania przeprowadzone w 2012 i 2013 roku ukazały, że tylko 47,5% parafialnych rad duszpasterskich przygotowuje program duszpasterski dla swoich parafii¹⁶. Drugi Polski Synod Plenarny (1991–1999) postawił smutną diagnozę: „niepokojącym zjawiskiem jest brak odpowiednio szerokiej współpracy kapłanów ze świeckimi w planowaniu przedsięwzięć duszpasterskich i materialnych w parafii. Świeccy często nie zdają sobie sprawy z możliwości takiej współpracy pod przewodnictwem proboszcza. W praktyce w wielu parafiach nie istnieją lub nie wypełniają swych zadań rady duszpasterskie i ekonomiczne”¹⁷. Może dlatego papież Benedykt XVI, przemawiając do III grupy polskich biskupów przebywających w Watykanie z wizytą *ad limina Apostolorum* w 2005 roku, zwracał uwagę na konieczność przekształcania parafii we „wspólnotę kościelną i kościelną rodzinę” oraz podkreślał rolę rad duszpasterskich i rad do spraw ekonomicznych, które „mogą [...] skutecznie pomagać odpowiedzialnym duszpasterzom w rozeznaniu potrzeb wspólnoty i w określeniu właściwych sposobów wychodzenia im naprzeciw”¹⁸. W tym samym przemówieniu papież pokazywał zadania wspólnot apostołskich, które są wezwane do realizacji wspólnego programu duszpasterskiego¹⁹.

Magisterium Kościoła współczesnego często wskazuje na funkcję planowania duszpasterskiego, przestrzegając zarazem przed zaufaniem tylko w wysiłkach człowieka, z pominięciem roli łaski Bożej. Nie negując roli działania Ducha Świętego w działaniach duszpasterskich, trzeba z całym zaangażowaniem podejmować proces planowania duszpasterskiego, traktując je jako jedną z dróg

¹⁴ M. Olszewski: *Duszpasterstwo parafialne*. dz. cyt. s. 25.

¹⁵ Zob. S. Gądecki: *Słowo wstępne*. dz. cyt. s. 12–13.

¹⁶ W. Sądło: *Duszpasterskie Rady w Polsce na podstawie badań empirycznych*. „Teologia Praktyczna” T. 14: 2013 s. 75.

¹⁷ *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*. W: II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Poznań–Warszawa 2001 s. 152 nr 29.

¹⁸ B e n e d y k t X V I: Przemówienie do trzeciej grupy biskupów polskich przebywających w Watykanie z wizytą *ad limina Apostolorum: Od parafii do wolontariatu – laikat gotowy spieszyć z pomocą potrzebującym, gdziekolwiek się znajdują*. Watykan 17.12.2005. Poznań 2005 s. 27–28.

¹⁹ Tamże s. 28.

odnowy Kościoła, będącą szansą na ożywienie diecezji i parafii w kontekście zaangażowania do tego działania duchowieństwa, osób konsekrowanych oraz świeckich. Pomaga to szczególnie w upodmiotowieniu wiernych świeckich, co jest podkreślone w nauczaniu II Soboru Watykańskiego i adhortacji *Christifideles laici*²⁰. Planowanie duszpasterskie jest aktem tworzącym wspólnotę Kościoła, będąc jego realizacją²¹.

II. Organizacja i przebieg badań

Zanim zostaną zaprezentowane wybrane wyniki przeprowadzonych badań, należy przyjrzeć się metodologii badań, jej przebiegowi i skuteczności²². Użyta do badań ankieta typu *on-line survey* jest metodą wywiadu internetowego, w którym pytania ankietowe przekazywane są za pośrednictwem sieci²³. W dobie powszechnego dostępu do Internetu jest to technika konkurencyjna dla innych dotychczasowych sposobów dystrybucji narzędzi badawczych²⁴. Za jej pomocą zbiera się dane o wysokiej trafności, czyli zgodności z faktami. Wynika to z upodmiotowienia respondentów, którzy otrzymując ankietę, sami decydują, kiedy ją wypełnią, ile poświęcą na nią czasu, a więc także jak bardzo przyłożą się do udzielenia prawdziwych odpowiedzi. To powoduje, że respondenci są wysoko zmotywowani partycypacją w badaniu i dbają o rzetelne wypełnienie kwestionariusza. Przy badaniach internetowych wykorzystuje się jeszcze jedną okoliczność związaną z funkcjonowaniem w wirtualnej przestrzeni – szczerość. Pozwala to ujawniać siebie zwłaszcza w przypadku wrażliwych kwestii i pytań otwartych²⁵. Pewnym ograniczeniem związanym z ankietami *on-line* jest konieczność maksymalnego zmniejszenia liczby podejmowanych zagadnień, co zostało uwzględnione w zrealizowanym badaniu.

W kwestionariuszu zamieszczono 19 pytań dotyczących świadomości istoty i celu planowania duszpasterskiego, wiedzy o aktualnym OPD, dotychczasowo-

²⁰ W. Śmigiel: *Planowanie pastoralne w kontekście współczesnych wyzwań*. W: „Warszawskie Studia Pastoralne”. Numer specjalny. *1050 lat po przyjęciu chrześcijaństwa. Polska krajem misyjnym?*. Red. T. Wielebski, M.J. Tutak, P. Ochotny. Warszawa 2016 s. 182.

²¹ S. Olszewski: *Planowanie duszpasterskie*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 621.

²² P. Siuda: *Ankieta internetowa*. W: *Metody badań online*. Red. P. Siuda. Bydgoszcz 2016 s. 30.

²³ M. Staniszevska: *Internet jako narzędzie prowadzenia badań społecznych*. „Acta Innovations” 9: 2013 s. 55.

²⁴ D. Nachmias, Ch. Frankfort-Nachmias: *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań 2001 s. 240–260; R.V. Kozinets: *Netnografia. Badania etnograficzne online*. Warszawa 2012 s. 70.

²⁵ P. Siuda: *Ankieta internetowa* dz. cyt. s. 33–35.

wego wykorzystania materiałów z nim związanych, jego oceny i postulatów do projektowania kolejnych programów. Większość z nich musiała być wypełniona przez proste kliknięcie w wybraną opcję kafeterii. Warto jednak skupić uwagę na tych z nich, które wymagały innego, nieobligatoryjnego sposobu udzielenia odpowiedzi w pytaniach otwartych²⁶. Z perspektywy metodologicznej należy odnotować bardzo wysoki, bo w jednym nawet ponad 80-procentowy, odsetek odpowiedzi na tak formułowane pytania²⁷.

Tak skonstruowana ankieta została załączona jako link do listu skierowanego przez abpa S. Gądeckiego do biskupów diecezjalnych i dyrektorów wydziałów duszpasterskich z prośbą o jej rozesłanie do proboszczów. W ten sposób udało się dotrzeć do wszystkich 44 diecezji w Polsce, które miały rozesłać ankietę do 10 446 parafii (stan na koniec 2016 roku). W Internecie była ona aktywna przez miesiąc – od 29 sierpnia do 29 września 2017 roku. W tym czasie spośród całej populacji parafii istniejących w Polsce udzieliło odpowiedzi 1009 parafii, dając zwrotność na poziomie 9,7%. Wydaje się, że jest to duży odsetek, zwłaszcza w kontekście szacunków metodologów określających średni poziom zwrotności dla badań internetowych między 5,0% a 8,0%²⁸.

Warto zwrócić uwagę na zwrotność z poszczególnych diecezji oraz charakterystykę konkretnych parafii, które wzięły udział w badaniu. Okazuje się bowiem, że aż w pięciu diecezjach nie został wypełniony ani jeden kwestionariusz²⁹. Z drugiej strony aż w pięciu diecezjach przynajmniej co piąta parafia odesłała wypełnioną ankietę. W tym rankingu na szczególną uwagę zasługuje diecezja bydgoska, w której zrobiło to aż 34,9% parafii. Na kolejnych miejscach plasują się diecezje: łódzka – 29,7%, sosnowiecka – 25,2%, elbląska – 23,1% i gliwicka – 20,8%³⁰.

²⁶ A. Giddens: *Socjologia*. Warszawa 2012 s. 51.

²⁷ O zasadności zamieszczania pytań otwartych w ankiecie internetowej niech świadczy fakt, że odpowiedzi udzielane na nie w tego typu ankiecie są cztery razy dłuższe niż na te same pytania zadane w ankiecie pocztowej. Może to oznaczać, że dłuższa odpowiedź będzie zawierała więcej interesujących badacza detali i dokładnych informacji. Są to okoliczności, które w sposób znaczący wpływają na trafność badań *on-line* i zachęcają do ich stosowania.

²⁸ J.M. Zając, D. Batorski: *Jak skłonić do udziału w badaniach internetowych: zwiększanie realizacji próby*. „Psychologia Społeczna” T. 2, 3–4(5): 2007 s. 236; P. Siuda: *Ankieta internetowa* dz. cyt. s. 59.

²⁹ Należy zauważyć, że badacze na bieżąco monitorowali zwrotność ze wszystkich diecezji. Dzięki temu do przedstawicieli kurii w diecezjach, z których nie było odpowiedzi, dwukrotnie wysyłano monity przypominające o badaniu. Za drugim razem, 19 września 2017 roku, monit został wysłany dodatkowo do ordynariusza diecezji.

³⁰ Widać wyraźnie, że poziom zwrotności raczej nie jest uwarunkowany geograficznie. Nie udało się także znaleźć innych predyktorów, takich jak na przykład praktyki religijne w diecezji, które objaśniałyby te wyniki. Jedynym racjonalnym wyjaśnieniem takiej różnorodności w zwro-

Największa zwrotność, bo na poziomie 13,9%, była z parafii liczących ponad 3900 mieszkańców. Mniejsze parafie były w badaniu reprezentowane w niższym odsetku, bo liczące do 1200 mieszkańców w 11,0%, natomiast parafie liczące między 1201 a 3900 mieszkańców w 10,0%. Obraz zwrotności uzupełnia przegląd typów zurbanizowania parafii. W badaniu wzięło udział 14,8% wszystkich w Polsce parafii typowo miejskich, podczas gdy tylko połowa tego odsetka z parafii typowo wiejskich (7,3%). Najmniejszą reprezentację miały parafie miejsko-wiejskie, gdyż zwrotność z nich była na poziomie 2,3%. Nie bez znaczenia jest także charakter tych parafii, bo w omawianym badaniu wzięło udział 12,0% parafii zakonnych i 9,5% diecezjalnych.

Średnia wieku wśród odsyłających wypełnioną ankietę proboszczów wyniosła niecałe 53 lata i właściwie $\frac{3}{4}$ respondentów znalazło się w przedziale między 44 a 63 lata życia. Można także określić deklarowane przez proboszczów wykształcenie, które było podzielone na trzy, uwzględniające specyficzną w przeszłości formację kapłańską, poziomy. Ponad połowa (53,0%) proboszczów miała wykształcenie magisterskie, $\frac{1}{3}$ (33,9%) wyższe niż magisterskie, a pozostali (12,6%) jedynie seminaryjne.

III. Wybrane wyniki badań

Ponieważ nie sposób w tego typu opracowaniu omówić wszystkich wyników uzyskanych badań, autorzy skoncentrują się istotowo na niektórych z nich. Kluczem do ich ukazania będą zasygnalizowane już grupy tematyczne dotyczące świadomości proboszczów co do istoty planowania duszpasterskiego i znaczenia programów, sposobu ich przygotowania, treści, propagowania oraz realizacji OPD w latach 2013–2017.

1. Istota planowania duszpasterskiego i znaczenie programów

Stworzenie dobrego programu duszpasterskiego i jego konsekwentna realizacja wiąże się z odpowiednio ukształtowaną świadomością dotyczącą jego istoty i znaczenia. Autorzy badań zainteresowali się stanem świadomości polskich proboszczów dotyczącej celu tworzenia programów duszpasterskich. Ponad połowa badanych (55,8%) stwierdziła, że jest to działanie służące pomocą w duszpasterstwie, a jedna czwarta (25,4%) zauważyła, że służy ono wypełnieniu nauczania Magisterium. Tylko 9,0% badanych jest zdania, że wspomniany proces to wypełnienie oczekiwań władzy zwierzchniej. Taki sam procent respondentów zaznaczył, że tworzenie programów niczemu nie służy. Ciekawą kwestią jest fakt, że najczęściej na tworzenie programów duszpasterskich w kontekście od-

tach wydaje się zaangażowanie dyrektorów wydziałów duszpasterskich kurii diecezjalnych odpowiedzialnych za rozesłanie ankiet i monitów do nich oraz samych badanych proboszczów.

powiedzi na oczekiwanie władzy zwierzchniej wskazywali najmłodszy proboszczowie (urodzeni po 1970 roku). Oni też najczęściej twierdzili, że programowanie duszpasterskie niczemu nie służy.

Badanych proboszczów poproszono także o wyrażenie swojego stosunku do programów duszpasterskich. Nieco ponad połowa respondentów (50,7%) stwierdziła, że programy są niezbędne, a ponad 1/3 (36,9%) respondentów nie miała w tej kwestii zdania. Tylko 12,5% proboszczów odpowiedziało, że programy duszpasterskie są niepotrzebne. Zauważa się to, że najstarsi proboszczowie (urodzeni przed 1958 rokiem) wskazywali na konieczność tworzenia programów duszpasterskich, natomiast najmłodszy udzielali odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Wydaje się, że oni mają największe trudności w rozumieniu istoty planowania duszpasterskiego i roli programów w pracy duszpasterskiej.

2. Sposób przygotowania parafialnych planów duszpasterskich

Ważną kwestią jest nie tylko rozumienie istoty i znaczenia programu duszpasterskiego, ale również sposób jego przygotowania. Badanych proboszczów zapytano o to, czy i w jaki sposób tworzyli program duszpasterski dla swojej parafii. Okazało się, że nie czyniła tego prawie połowa badanych. Najwięcej z nich (30,1%), uzasadniało powyższy stan rzeczy tym, że nie widzi takiej potrzeby. O braku odpowiedniego przygotowania do takich działań wspomniało 7,9% badanych, natomiast o braku czasu 7,4% respondentów. Z kolei wśród proboszczów, którzy tworzyli program duszpasterski dla swojej parafii, najczęściej było takich, którzy czynili to razem z parafialną radą duszpasterską (28,6%) albo z innymi księżmi (25,9%). Szkoda, że tylko jedna trzecia respondentów tworzyła program duszpasterski dla parafii wspólnie z parafialną radą duszpasterską, co powinno przecież być jednym z głównych zadań. Warto podkreślić też, że najczęściej najmłodszy proboszczowie nie mieli czasu na tworzenie programu albo nie widzieli takiej potrzeby. Oni też najrzadziej przygotowywali program duszpasterski z parafialną radą duszpasterską bądź sami czy z innymi księżmi.

Innym, wartym podkreślenia faktem jest to, że największy procent badanych proboszczów (40,9%) tworzył programy parafialne na podstawie ogólnopolskiego programu duszpasterskiego. Tylko 16,8% z nich sięgało do programów diecezjalnych. Warto uzyskane dane zestawzić z wynikami badań dotyczącymi istnienia programów duszpasterskich w poszczególnych diecezjach. Według opinii 65% respondentów w ich diecezjach spotyka się diecezjalne programy duszpasterskie, a tylko 15,9% wskazywało, że takich programów nie ma³¹.

³¹ Z kolei badania prowadzone przez autorów artykułu w 2012 roku przed ogólnopolskim kongresem diecezjalnych rad duszpasterskich wykazały, że program duszpasterski miało 17 diecezji.

3. Treści ogólnopolskiego planu duszpasterskiego

W opracowaniach zawierających OPD oprócz całościowego jego schematu były zawarte zarówno materiały pomocnicze pogłębiające podstawy teologiczne prowadzonych działań, jak i materiały praktyczne. Takie ujęcie wpisuje się w nauczanie Magisterium, podkreślając związek między wymiarem normatywnym i duszpasterskim. Pisał o tym Jan Paweł II w adhortacji *Reconciliatio et paenitentia*, podkreślając, że „to, co duszpasterskie nie przeciwstawia się temu, co doktrynalne, działalność duszpasterska nie może pomijać treści doktrynalnej, z której czerpie swoją zawartość i realne znaczenie” (RP 26). Na łączność tych dwóch wymiarów zwracał również uwagę papież Franciszek, zaznaczając, że „teologia i duszpasterstwo idą w parze”³². Zwrócił uwagę na to, że „doktryna teologiczna, która nie pozwala się ukierunkować i ukształtować przez cel ewangelizacyjny, przez troskę duszpasterską Kościoła, jest tak samo nie do pomyślenia jak duszpasterstwo Kościoła, które nie potrafiłoby docenić Objawienia i jego tradycji w perspektywie lepszego zrozumienia i przekazywania wiary”³³.

Badanych proboszczów, z których 86,9% zadeklarowało, że zapoznało się z treścią OPD, zapytano o ocenę jego zawartości. Najwięcej z nich podkreśliło, że jego treść była zbyt teologiczna (43,8%) albo zrównoważona (41%). Tylko 0,8% badanych stwierdziło, że zawartość OPD była zbyt praktyczna. Kiedy przyjrzymy się bliżej odpowiedziom udzielanym przez różne kategorie wiekowe proboszczów, to zauważymy, że procentowo najczęściej młodych proboszczów (ponad połowa) twierdziło, że treści programu były zbyt teologiczne. Tylko 34,0% z nich uważało, że jego treści były zrównoważone.

Zapytano badanych proboszczów o ich sugestie dotyczące zawartości OPD. Największy procent respondentów (63,7%) podkreślił, że oczekuje tego, iż w programie znajdzie materiały homiletyczne. W dalszej kolejności proboszczowie wymieniali materiały liturgiczne (62,6%) oraz konspekty pracy dla grup parafialnych (61,5%). Aż 54,9% respondentów spodziewa się, że w OPD znajdzie, zawierającą cele i konkretne zadania, całościową koncepcję pracy. Badani proboszczowie wymieniali także materiały katechetyczne (49,6%) oraz diagnozę sytuacji społeczno-religijnej i kulturowej (35,4%). Najmniejszy odsetek badanych proboszczów wskazał na stwierdzenie, że program zawierać będzie podstawy teologiczne działań – wspomniało o tym 18,2% respondentów. Jedna trzecia badana proboszczów oczekuje jeszcze innych materiałów dla duszpasterstwa.

³² Franciszek: Przemówienie do członków papieskiego Instytutu Studiów nad Małżeństwem i Rodziną im. Jana Pawła II. *Piękno chrześcijańskiej rodziny*. Watykan 27.10.2016. „L'Osservatore Romano” 11: 2016 s. 35.

³³ Tamże.

Badani proboszczowie mogli także samodzielnie zaproponować treści i formy, które powinny się znaleźć w OPD. Jedna trzecia z nich nie podała żadnej propozycji. Inni przedstawili wiele różnych rozwiązań, które następnie zostały skategoryzowane przez pracowników ISKK SAC. Wśród zgłaszanych propozycji znalazły się postulaty dotyczące: lepszej odpowiedzi OPD na uwarunkowania współczesnego świata i Kościoła (34,4%), treści i form dotyczących ewangelizacji (9,1%) i nowych form przekazu wiary (8,9%), pobudzania odpowiedzialności za Kościół (4,1%) i przybliżania Pisma Świętego (0,7%).

Podsumowując uzyskane wyniki badań, należy zauważyć, że badani proboszczowie najczęściej pragną znaleźć w OPD praktyczne materiały do swojej pracy, rzadziej całościową, zawierającą określone cele i zadania, koncepcję pracy, a także teologiczne podstawy działań. Tego typu podejście wymaga refleksji dotyczącej zarówno źródeł takich postaw, jak też działań formacyjnych na przyszłość.

Ważną kwestią, która powinna być uwzględniona przy planowaniu duszpasterskim, są poprawnie odczytane i zinterpretowane w świetle Ewangelii znaki czasu³⁴. Zapytano proboszczów, jakie aktualne uwarunkowania społeczno-kulturowe powinny znaleźć się w OPD. Najwięcej z nich postulowało, by przedstawiać kwestie związane z kryzysem rodziny (73,9%), niedojrzałą wiarą (69,2%) i odchodzeniem od niej (64,1%). Proboszczowie oczekują także omawiania zagadnień związanych z małym zaangażowaniem świeckich (59,8%), podziałami społeczno-politycznymi (31,6%), indywidualizmem (27,9%) oraz starzejącym się społeczeństwem (27,3%). Dobrze, że badani proboszczowie mają świadomość wielu uwarunkowań, w których prowadzona jest praca duszpasterska, na czele z kryzysem rodziny i problemami wiary. Dziwi jednak fakt, że tylko jedna trzecia z nich zauważa wyzwanie, jakie w najbliższej perspektywie stanie przed Kościołem, a jest nim starzejące się społeczeństwo.

4. Propagowanie ogólnopolskiego planu duszpasterskiego

Ważną kwestią jest nie tylko przygotowanie OPD, ale szerokie propagowanie jego treści, w pierwszej kolejności wśród proboszczów. Respondentów zapytano o sposób zapoznania się z zawartością OPD. Jedna trzecia z nich stwierdziła, że poznała treść OPD na spotkaniach wyjaśniających jego założenia, natomiast dwie trzecie respondentów uczyniło to indywidualnie, czytając książkę.

Zapytano także proboszczów o to, z jakimi materiałami pomagającymi realizować aktualny OPD się zetknęli. Najwięcej z nich czytało artykuły na jego temat (47,9%) i książki (47,3%). Nieco mniej respondentów (44,7%) widziało

³⁴ Tamże s. 170.

odpowiednie plakaty, a 31,6% znalazło wspomniane materiały na stronach internetowych, 28,5% respondentów zetknęło się z broszurkami, a 17,4% z obrazkami. Tylko 5,5% obejrzało filmiki pomagające realizować OPD. Szkoda, że w wielu diecezjach zaniedbuje się kwestie szerokiego propagowania OPD, nie mówiąc już o przygotowywaniu diecezjalnych programów duszpasterskich.

5. Realizacja ogólnopolskiego planu duszpasterskiego

Nawet najlepiej przygotowany program duszpasterski nie odegra swojej roli, jeśli nie będzie konsekwentnie realizowany. Temu zadaniu mają pomóc specjalne przygotowane materiały. W książkach zawierających koncepcję programu na poszczególne lata znalazł się szereg materiałów pomocniczych i projektów duszpasterskich. Badanych proboszczów zapytano, jak często korzystali z nich w swojej pracy duszpasterskiej. Ponad połowa (52,1%) odpowiedziała, że korzystała z nich rzadko i raczej rzadko, natomiast 43,5% korzystało z nich często i raczej często. Warto podkreślić, że rzadziej z materiałów pomocniczych korzystali proboszczowie młodzi, wyświęceni po 1970 roku, a najczęściej najstarsi, wyświęceni przed 1958 rokiem. Widoczna jest między tymi grupami różnica ponad 20 punktów procentowych. Badani proboszczowie najczęściej korzystali z materiałów będących inspiracjami do przygotowania homilii (51,9%), a następnie sięgali po: materiały liturgiczne (43,4%), artykuły pogłębiające temat roku duszpasterskiego (37,5%), konkretne propozycje pastoralne (propagowanie książeczki kolędowej, kropielnic domowych, błogosławienie dzieci, komentarze na Boże Ciało – 30,0%). Tylko 13,1% respondentów wykorzystywało wskazania katechetyczne zawierające sugestie do lekcji religii i katechez. Wśród nich było najwięcej osób urodzonych w latach 1965–1969 i po 1970 roku.

Badanych proboszczów poproszono o wskazanie tych z propozycji zawartych w OPD, które zostały zrealizowane w ich parafiach. Najczęściej wskazywali oni na prowadzenie odnowionych katechez przed chrztem (50,0%) i ustawienie w świątyni świecy jubileuszowej (47,6%). Nabożeństwa pokutne prowadziło 36,7% respondentów, natomiast 32,7% zainstalowało w kościele naczynia na wodę święconą. O prowadzeniu kręgów biblijnych wspomniało 31,5% proboszczów, natomiast o rekolekcjach kerygmatycznych 27,4%. Noc konfesjonatów zorganizowało 21,0% proboszczów, a 9,8% jubileuszową drogę chrzcielną; 5,5% badanych proboszczów nie zrealizowało żadnych z inicjatyw proponowanych w OPD.

Badanych proboszczów zapytano także o to, jakie własne inicjatywy wprowadzili w swoich parafiach w ramach realizacji OPD. Uzyskane odpowiedzi skategoryzowane przez pracowników ISKK SAC świadczą o tym, że wymienione inicjatywy w dużym stopniu pokrywają się z inicjatywami proponowanymi przez OPD. Proboszczowie wymieniali różne inicjatywy liturgiczne, w tym inne

nabożeństwa i adorację Najświętszego Sakramentu, podejmowanie tematyki chrzcielnej w czasie homilii oraz kazań, a także w pracy formacyjnej z grupami, propagowanie instalacji w domach kropielnic, odnawianie przygotowania dla rodziców i chrzestnych przed chrztem.

Ważną kwestią związaną ze skutecznością realizowanego programu duszpasterskiego jest właściwe sformułowanie celów. Zapewniają one poczucie kierunku, wpływają na ustalenie priorytetów i pomagają w ocenie osiąganych postępów³⁵. Ogólnopolski plan duszpasterski na lata 2013–2017 miał zmienić świadomość chrzcielną wiernych, pokazując zarówno istotę sakramentu chrztu, jak też konsekwencje wypływające z jego przyjęcia w życiu indywidualnym, rodzinnym, zawodowym i społecznym³⁶. Czy ten cel został zrealizowany? Na pytanie dotyczące tego, czy realizacja OPD zmieniła świadomość wiernych dotyczącą sakramentu chrztu, 35,7% badanych proboszczów odpowiedziało „zdecydowanie tak” i „tak”, natomiast 46,2% „raczej nie” i „zdecydowanie nie”. Jasno określonego zdania na ten temat nie miało 18,0% respondentów. Z przytoczonych wyników badań wynika, że większy procent respondentów uważa, iż realizowany program nie zmienił świadomości wiernych odnośnie do sakramentu chrztu. Badani proboszczowie zostali poproszeni o samodzielne uzasadnienie swojej odpowiedzi. Uzyskane odpowiedzi zostały skategoryzowane przez pracowników ISKK SAC. Proboszczowie wśród różnych przyczyn wpływających na stopień realizacji głównego celu OPD wymieniali między innymi: „słabą wiarę ludzi i brak otwartości parafian” oraz „brak wiedzy parafian na temat znaczenia sakramentu chrztu”. Część respondentów wskazywała na to, że realizacja OPD: „pomogła zrozumieć znaczenie sakramentu chrztu”, „pogłębiła wiedzę religijną” oraz wpłynęła na to, że „wierni bardziej angażują się w życie Kościoła”. Niektórzy proboszczowie zwracali uwagę na to, że „trudno zbadać efekty pracy duszpasterskiej” oraz że „program nie przekłada się na życie i jest mało praktyczny”. Część zauważyła, że „program nie został poważnie potraktowany przez duszpasterzy”.

Po ukazaniu wybranych wyników badań polskich proboszczów na temat oceny istoty, sposobu przygotowania, treści, propagowania oraz realizacji OPD *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa* należy sformułować wnioski i postulaty duszpasterskie. Jest to ważne zadanie dla teologów pastoralistów, którzy podejmując badania socjologiczne, są wezwani do wykorzystania ich wyników nie tylko do postawienia diagnozy duszpasterskiej, ale przede wszystkim wytyczenia na jej podstawie kierunków systemowych działań.

³⁵ T. Wielebski: *Cele, sposoby, formy i środki programowania duszpasterskiego*. „Teologia Praktyczna” 9: 2008, s. 21.

³⁶ S. Gądecki: *Słowo wstępne*. dz. cyt. s. 11–12.

IV. Wnioski i postulaty duszpasterskie

Planowanie duszpasterskie stanowi pierwszy etap działalności duszpasterskiej rozpatrywanej w kontekście działalności zorganizowanej³⁷. Czy polscy proboszczowie mają świadomość roli planowania duszpasterskiego? Z przeprowadzonych badań wynika, że zasadniczo rozumieją oni istotę tworzenia programów duszpasterskich. Widoczne jest jednak, że u jednej piątej z nich nie ma właściwie ukształtowanej świadomości znaczenia i roli programu w codziennych działaniach duszpasterskich. Dziwić może, że wśród nich przeważają proboszczowie urodzeni po 1970 roku. W tym kontekście rodzi się pytanie: Czy w trakcie formacji seminaryjnej w dostatecznym stopniu porusza się powyższą tematykę, nie tylko wyjaśniając istotę programowania duszpasterskiego, ale także praktycznie ucząc tworzenia takiego programu? Skoro połowa badanych proboszczów nie tworzyła programu duszpasterskiego dla parafii, o czym świadczą zarówno wyniki obecnych badań, jak też badań prowadzonych w 2012 i 2013 roku przez autorów artykułu wraz z ISSK SAC, to można między innymi przypuszczać, że w trakcie studiów seminaryjnych przyszli księża nie zostali przekonani o jego niezbędności oraz że nie nauczono ich jego tworzenia. Trzeba domagać się, aby wspomniana problematyka była poruszana na zajęciach z teologii pastoralnej w seminariach duchownych. Rodzi się także postulat prowadzenia specjalnych warsztatów dla proboszczów i członków parafialnych rad duszpasterskich, na których będzie można zdobyć umiejętności tworzenia programu duszpasterskiego dla parafii.

Przy tworzeniu programów duszpasterskich powinna być zachowana zasada pomocniczości i kierunkowości. Jak już podkreślono, ogólnopolski program duszpasterski opracowywany przez Komisję Duszpasterstwa KEP stanowi pewną ogólną podstawę programową, która powinna być uwzględniona przy tworzeniu programów duszpasterskich na poziomie diecezji i parafii. Ten sposób działania jest właściwym, związanym z realizacją zasady pomocniczości, decentralizowaniem działań. Z przeprowadzonych badań wynika, że tylko 17,0% spośród proboszczów tworzących program duszpasterski dla parafii sięgało do programów diecezjalnych, a przecież według opinii 65,0% respondentów w ich diecezjach istnieją diecezjalne programy duszpasterskie. Wydaje się, że opracowywanie przez wielu proboszczów parafialnych programów duszpasterskich bezpośrednio na podstawie OPD świadczy o tym, że albo nie ma diecezjalnych programów duszpasterskich, albo nie zawsze są one tworzone z zamysłem uwzględnienia kierunkowości działań, które będą uszczegóławiane na niższym poziomie organizacyjnym – parafii, z uwzględnieniem lokalnej specyfiki i znaków czasu. Należy więc prowadzić odpowiednie warsztaty dla diecezjalnych

³⁷ R. K a m i ń s k i: *Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana*. dz. cyt. s. 435.

rad duszpasterskich, w czasie których ich członkowie, przygotowując program duszpasterski dla diecezji, będą brali pod uwagę, że ma on później być inspiracją dla tworzenia programów duszpasterskich w parafiach.

We wcześniejszych rozważaniach zwrócono uwagę na konieczność zachowania równowagi między wymiarem doktrynalnym i duszpasterskim. Warto na powyższą kwestię spojrzeć w świetle uzyskanych wyników badań, z których wynika, że proboszczowie, oceniając treść programu duszpasterskiego *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa*, określali ją jako zbyt teologiczną (43,8%) albo zrównoważoną (41,0%). W powyższym kontekście trzeba przywołać sugestie badanych proboszczów dotyczące zawartości OPD. Najwięcej z nich oczekuje pomocy homiletycznych, liturgicznych, jak też konspektów pracy dla grup parafialnych. Na dalszym miejscu wymieniali oni cele i konkretne zadania oraz całościową koncepcję pracy, a później materiały katechetyczne, diagnozę sytuacji społeczno-religijnej i kulturowej. Tylko jedna piąta badanych oczekuje, że w OPD znajdą się podstawy teologiczne działań. Wyraźnie widać, że badani proboszczowie najczęściej pragną znaleźć w OPD praktyczne materiały do swojej pracy, a najrzadziej teologiczne podstawy działań. Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, że najczęściej o zbyt teologicznym wymiarze OPD wspominają księża najmłodsi, urodzeni po 1970 roku. Może taki stan rzeczy jest znowu spowodowany pewnymi brakami w formacji seminaryjnej związanymi z niewłaściwym rozłożeniem akcentów między teorią teologiczną i praktyką? Nie dziwiąc się oczekiwaniom proboszczów co do zawartości OPD, nie można zapominać o ukazywaniu ogólnej wizji i teologicznych podstaw działań oraz różnych metod i form, które mają pomóc w ich realizacji. Trzeba przestrzegać proboszczów przed jedynie *a k c y j n o ś c i ą d u s z p a s t e r s k ą*, która nie będzie służyła realizacji całościowej wizji teologicznej.

Ogólnopolski plan duszpasterski zawierał szereg materiałów pomocniczych i projektów pastoralnych, których realizacja miała pomóc w realizacji jego celów i głównych założeń. Z badań wynika, że wyższy jest wskaźnik procentowy tych proboszczów, którzy korzystali z nich rzadziej, niż tych, którzy czynili to częściej. Warto podkreślić, że proboszczowie najczęściej korzystali z materiałów homiletycznych i liturgicznych, a najrzadziej z materiałów katechetycznych. Warto też w tym miejscu odwołać się do wyników badań mówiących o tym, że z propozycji działań duszpasterskich zawartych w OPD proboszczowie najczęściej w swoich parafiach prowadzili katechezy przed chrztem i ustawiali święce jubileuszowe. Z kolei jedna trzecia respondentów prowadziła kręgi biblijne i przeprowadziła rekolekcje kerymatyczne.

Głębsza analiza uzyskanych danych wykazuje pewną niekonsekwencję. Przykładowo, widoczny jest mały procent proboszczów korzystających z materiałów katechetycznych, a z kolei najwięcej z nich podkreśla, że najczęściej

przewodzą katechezy przed chrztem. Czy taki stan rzeczy jest spowodowany faktem, że zasadniczo proboszczowie nie uczą w szkole religii i dlatego nie korzystali z pomocy katechetycznych? A może propozycje katechetyczne zawarte w OPD nie odpowiadały na potrzeby proboszczów? Czy nie jest też tak, że proboszczowie skupiali się tylko na katechezach przedchrzcielnych, o których poziomie i zawartości merytorycznej nie możemy nic powiedzieć, zaniedbując inne formy katechezy dla dorosłych, która, w ocenie niektórych znawców problematyki, praktycznie nie funkcjonuje³⁸.

Warto też pytać: Dlaczego tak mały procent proboszczów przeprowadził w swoich parafiach rekolekcje kerygmatyczne, kiedy zgodnie z założeniami zawartymi w OPD miały być przeprowadzone we wszystkich polskich parafiach³⁹? „Rekolekcje ewangelizacyjne z przepowiadaniem kerygmatu – jak podkreślał OPD – są najwłaściwszą drogą prowadzącą do nawrócenia, do nowego życia w Chrystusie i odkrywania misji apostołskiej wynikającej ze zjednoczenia z Chrystusem na chrzcie świętym⁴⁰. Dlaczego też w tak małym stopniu nastąpił rozwój kręgów biblijnych, do czego również wzywał OPD⁴¹?

Warto w powyższym kontekście stawiać pytanie nie tylko o propagowanie założeń OPD, ale też o to, czy pomoce duszpasterskie zawarte w OPD w dostateczny sposób odpowiadają na wielorakie potrzeby i lokalne uwarunkowania. Analiza uzyskanych wyników badań pozwala z jednej strony postulować położenie jeszcze większego nacisku na jakość zamieszczanych w programach duszpasterskich pomocy w pracy duszpasterskiej, a z drugiej na zwiększenie wysiłków formacyjnych dotyczących roli i znaczenia katechezy parafialnej i dla dorosłych czy znaczenia rekolekcji kerygmatycznych w procesie budzenia i rozwoju wiary. Warto też w tym kontekście zasygnalizować, że mały procent proboszczów zgłasza propozycję umieszczenia w OPD kwestii dotyczących nowych form przekazu wiary. Może część z nich nie ma świadomości znaczenia tej tematyki.

Programowanie działalności duszpasterskiej, a następnie jej realizacja, musi się wiązać z uwzględnieniem złożonych uwarunkowań społeczno-politycznych. Dobrze, że badani proboszczowie zdają sobie z tego sprawę, postulując, aby w OPD znalazły się kwestie związane z kryzysem rodziny, niedojrzałą wiarą i odchodzeniem od niej, jak też z małym zaangażowaniem świeckich. Dziwi jednak, że tylko jedna trzecia respondentów postulowała konieczność umiesz-

³⁸ K. Misiaszek: *Katecheza dorosłych w funkcji „nawrócenia pastoralnego”*. „Warszawskie Studia Pastoralne”. Numer specjalny s. 289–291.

³⁹ S. Gądecki: *Słowo wstępne*. dz. cyt. s. 14.

⁴⁰ S. Stułkowski: *Idźcie i głoscie*. W: *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2016–2017*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2016 s. 24.

⁴¹ S. Stułkowski: *Wierzę w Syna Bożego*. W: *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2013–2014*. dz. cyt. s. 26.

czenia w OPD materiałów ukazujących: podziały społeczno-polityczne, indywidualizm i starzejące się społeczeństwo. Wydaje się, że opracowania dotyczące powyższych kwestii powinny się również znaleźć w OPD, gdyż potrzeba także adekwatnej do nich odpowiedzi duszpasterskiej Kościoła w Polsce. Jego ważnym zadaniem jest również łagodzenie istniejących w polskim społeczeństwie wyniszczających podziałów społeczno-politycznych, przeciwstawienie się tendencjom indywidualistycznym negującym rolę Kościoła w procesie zbawczym oraz stawienie czoła wielorakim wyzwaniom związanym ze starzejącym się społeczeństwem.

Aby program duszpasterski był dobrze zrealizowany, trzeba zapoznać się z jego założeniami. Należy w tym miejscu zauważyć, że tylko jedna trzecia badanych proboszczów stwierdziła, iż poznała treść OPD na spotkaniach wyjaśniających jego założenia, natomiast dwie trzecie respondentów uczyniło to indywidualnie. Należy wyrazić smutek z powodu tego, że tak dużemu procentowi respondentów systemowo, na poziomie diecezji, nie stworzono możliwości zapoznania się z założeniami OPD. Może to świadczyć o tym, że w części polskich diecezji w niewielkim stopniu rozumie się rolę programów duszpasterskich w działalności duszpasterskiej. Szkoda także, że wśród form propagujących OPD i jego realizację mało jest krótkich filmów ukazujących jego istotę. Ten stan rzeczy powinien się zmienić.

Jedną z najważniejszych kwestii jest owocność i skuteczność realizowanego programu duszpasterskiego, co z kolei wiąże się ze stopniem realizacji założonych celów. Podkreślano już, że nie da się bezpośrednio zaplanować i zrealizować głównego celu działań Kościoła, którym jest wzrost w wierze, nadziei i miłości, gdyż nie jest on prostym skutkiem działań duszpasterskich i zależy od łaski Boga⁴². Można tylko planować cele pośrednie związane z realizacją tego celu głównego. Głównym celem postawionym do realizacji była zmiana świadomości chrzcielnej. Czy według badanych proboszczów został on zrealizowany? Zauważa się około 10,0% przewagę osób negatywnie odpowiadających na powyższe pytania nad osobami twierdzącymi, że nastąpiła zmiana świadomości polskich wiernych dotycząca sakramentu chrztu i wypływających z niego wielorakich zobowiązań. Trzeba też zauważyć, że prawie jedna czwarta respondentów nie miała jasno określonego zdania na ten temat. Czy OPD zmienił świadomość chrzcielną polskich katolików? Nie sposób jednoznacznie odpowiedzieć na powyższe pytanie, gdyż stopień realizacji celów zrealizowanego programu jest wypadkową wielu czynników. Warto w tym kontekście przywołać opinie proboszczów zwracających uwagę na to, że „trudno zbadać efekty pracy duszpasterskiej”. Oczywiście, że trudno je do końca zbadać, ale można przecież w ja-

⁴² Tamże s. 32.

kiś sposób ewaluować efektywność wprowadzania programu duszpasterskiego w życie, czego przykładem są badania prowadzone przez autorów.

Wydaje się, że przy tworzeniu programów duszpasterskich na następne lata szczególną uwagę należy zwracać na właściwe formułowanie celów i właściwe powiązanie ich z odpowiednimi rodzajami planów. Zasadniczo wyróżnia się plany strategiczne, taktyczne i operacyjne. Plany strategiczne są długofalowe, bardziej ogólne, formułowane z wytyczeniem dłuższej perspektywy czasowej i prowadzą do spełnienia misji organizacji. Odnaczają się między innymi kompleksowością, czyli koniecznością spojrzenia na ich realizację z perspektywy całej organizacji, oraz antycypacją, czyli wyprzedzającym rozpoznaniem warunków działania, problemów, skutków, zagrożeń⁴³. Dotyczą wielu lat i są konstruowane na wysokim poziomie ogólności. Odgrywają zasadnicze znaczenie w planowaniu pastoralnym, wyznaczając tematy, wokół których mają być skoncentrowane wysiłki pastoralne⁴⁴. Twórcy OPD powinni skupiać się na sformułowaniu celów strategicznych, możliwych do osiągnięcia w perspektywie wielu lat⁴⁵. Plany operacyjne określają szczegółowo sposoby wcielania w życie planów strategicznych, koncentrując się na krótszym okresie, są też bardziej szczegółowe. Z kolei plany taktyczne są pewnym pomostem między planami strategicznymi i operacyjnymi⁴⁶. Wydaje się, że cele operacyjne powinny być formułowane na poziomie programów diecezjalnych⁴⁷. Zgodnie ze wskazaniami zawartymi w teorii organizacji i zarządzania trzeba zwrócić uwagę na to, aby stawiane cele były aktualne, zrozumiałe, właściwie określone i realne do wykonania⁴⁸. Mają one nadać jednolity kierunek działaniom wszystkich osób tworzących daną organizację⁴⁹, czyli w tym przypadku wspólnotę Kościoła. Muszą być później przekształcane w konkretne zadania realizowane w określonym czasie za pomocą zaproponowanych metod przez konkretne podmioty⁵⁰. Nie sposób tutaj szeroko omówić kwestii formułowania i realizacji wszystkich celów planowania duszpasterskiego oraz ich ewaluacji. Powyższa tematyka stała się już polem badawczym jednego z autorów artykułu⁵¹, który przygotowuje na ten temat następne opracowanie.

⁴³ M. Olszewski: *Planowanie duszpasterskie*. dz. cyt. s. 620.

⁴⁴ W. Śmigiel: *Planowanie pastoralne*. dz. cyt. s. 174–175.

⁴⁵ M. Ostrowski: *Model ogólnopolskiego programu duszpasterskiego oraz jego relacja do programów diecezjalnych*. „Teologia Praktyczna” T. 9: 2008 s. 53.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ M. Ostrowski: *Model ogólnopolskiego programu*. dz. cyt. s. 53.

⁴⁸ K. Szymańska: *Planowanie w organizacji*. W: *Podstawy zarządzania. Teoria i ćwiczenia*. Red. A. Zakrzewska-Bielawska. Warszawa 2012 s. 169.

⁴⁹ Tamże s. 171.

⁵⁰ Tamże s. 174.

⁵¹ Zob. T. Wielebski: *Cele, sposoby, formy i środki programowania duszpasterskiego*. dz. cyt.

Przygotowanie programu duszpasterskiego nie jest celem samym w sobie. Jako owoc procesu planowania ma być konsekwentnie wprowadzany w życie⁵². Powinien stanowić pomoc w przekształceniu rzeczywistości, służąc wyznaczonym celom będącym częścią realizacji zbawczego posłannictwa Kościoła. Aby przyniósł zamierzony skutek, potrzeba zarówno modlitwy, jak i zaangażowania w jego realizację wszystkich podmiotów. Niestety, część duchownych nie zaangażowała się w jego realizację, co zauważyli badani proboszczowie, twierdząc, że „program nie został poważnie potraktowany przez duszpasterzy”. Jakże aktualny jest w tej perspektywie postulat sformułowany już dziesięć lat temu przez współautora artykułu, odnoszący się do osób duchownych i świeckich, a dotyczący konieczności formacji duchowej, przygotowania teoretyczno-praktycznego i wzajemnego dzielenia się osiągnięciami z zakresu zarówno przygotowywania programów duszpasterskich na poziomie diecezji i parafii, jak i ich konsekwentnego wprowadzania w życie⁵³.

Na koniec warto poczynić kilka spostrzeżeń metodologicznych dotyczących prezentowanych badań. Nie ulega bowiem wątpliwości, że – jak twierdzi najbardziej znany metodolog badań społecznych Earl Babbie – rola badań internetowych nieustannie rośnie, a z czasem może zastąpić badania tradycyjne⁵⁴. Jeżeli więc Kościół chce skutecznie rozpoznawać społeczeństwo polskie i diagnozować w nim swoją sytuację, należy przyzwyczaić się do tego typu metod i odpowiednio je stosować. Aby przekonywać do otwarcia się na ankiety internetowe, warto skorzystać z przykładu działań papieża Franciszka. W ramach przygotowań do synodu o młodzieży do młodych ludzi została skierowana ankieta *on-line*, której wyniki mają pomóc w pracach synodalnych. Warto więc żywić nadzieję, że także Kościół w Polsce będzie chętnie korzystał z metod, które oferują nowe technologie, by jeszcze lepiej rozpoznawać potrzeby społeczne i duszpasterskie.

W cytowanym już artykule ks. K. Misiaszka z 1993 roku czytamy: „jeśli programowanie jest tylko ogólnym i mało konkretnym sposobem organizacji strategii Kościoła albo tylko wyrażanym życzeniem, nie tylko nie przynosi oczekiwanych i zakładanych rezultatów, ale może stać się nawet utrudnieniem w realizacji duszpasterskich zadań Kościoła”⁵⁵. Wydaje się, że na przestrzeni wielu lat w Kościele w Polsce zmieniło się podejście do planowania duszpasterskiego. Początkowo nie włączano do tego procesu wiernych świeckich⁵⁶. Z biegiem lat

⁵² Tamże s. 47.

⁵³ Tamże s. 46–47.

⁵⁴ E. B a b b i e: *Podstawy badań społecznych*. Warszawa 2009 s. 308–309.

⁵⁵ K. M i s i a s z e k, *Programy duszpasterskie: pomoc czy przeszkoda?* dz. cyt. s. 88.

⁵⁶ M. O l s z e w s k i, *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967–2000. Studium teologiczno-pastoralne*. dz. cyt. s. 382.

zmieniła się formuła tworzenia OPD. Trzeba w tym miejscu wspomnieć o postawie abpa S. Gądeckiego, byłego przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP, który zawsze był otwarty na współpracę z całą *communio* Kościoła, różnymi tworzącymi go podmiotami, w tym przedstawicielami grup i ruchów oraz środowiskiem teologów pastoralistów skupionych w Polskim Stowarzyszeniu Pastoralistów, wsłuchując się w ich uwagi i uwzględniając je przy tworzeniu kolejnych edycji OPD. Popierał on także prowadzenie badań ukazujących stan realizowanego duszpasterstwa, czego przykładem może być udzielane wsparcie w badaniach działalności diecezjalnych i parafialnych rad duszpasterskich przed ich ogólnopolskimi kongresami w 2012 i 2013 roku w Licheniu. On też poparł prowadzoną ewaluację OPD *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa* (2013–2107), podkreślając, że „krytyczna ocena dotychczasowych działań zaowocuje nie tylko lepszym programowaniem duszpasterskim, ale również odnowieniem, umocnieniem i pogłębieniem wiary”⁵⁷. Trzeba też wspomnieć o postawie obecnego przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP, abpa Wiktora Skworca, który, tak jak poprzednik, otwiera się na głos różnych podmiotów, w tym teologów pastoralistów, w procesie powstawania koncepcji OPD. Warte podkreślenia jest prowadzenie szerokich konsultacji z dyrektorami wydziałów duszpasterskich poszczególnych diecezji już na etapie powstawania OPD, gdyż ich współuczestnictwo w tym procesie może się przełożyć na późniejsze zaangażowanie w jego realizację i propagowanie na niższych poziomach pracy Kościoła w Polsce.

Można mieć nadzieję, że prowadzone działania będą jeszcze bardziej się rozwijać w kontekście udoskonalania pracy strategiczno-koncepcyjnej Kościoła w Polsce, co z kolei przełoży się na owocność podejmowanych działań duszpasterskich. Od wysiłków wielu osób tworzących wspólnotę Kościoła, które profesjonalnie zaangażują się najpierw w tworzenie OPD, następnie przełożą go na poziom diecezji i parafii, a później będą konsekwentnie wcielać go w życie i ewaluować, zależy to, czy programy duszpasterskie staną się „pomocą czy przeszkodą w pracy duszpasterskiej”, jak pisał o tym ks. K. Misiaszek. Chociaż potrzeba jeszcze wielu działań, aby dobrze realizować wezwanie papieża Franciszka do uprawiania duszpasterstwa „w kluczu misyjnym”, co wymaga „rezygnacji z wygodnego kryterium duszpasterskiego że «zawsze się tak robiło», co wiąże się z przemyśleniem «na nowo celów, stylu i metod ewangelizacyjnych» (EG 33), to wydaje się, że przyjęty kierunek postępowania jest jak najbardziej słuszny.

⁵⁷ S. Gądecki, *Słowo wstępne*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Idźcie i głoscie. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2016–2017*. dz. cyt. s. 15.

Bibliografia

- Aparecida: *V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*. Gubin 2014.
- Babbie E.: *Podstawy badań społecznych*. Warszawa 2009.
- Benedykt XVI: Przemówienie do trzeciej grupy biskupów polskich przebywających w Watykanie z wizyta *ad limina Apostolorum Od parafii do wolontariatu – laikat gotowy spieszyć z pomocą potrzebującym, gdziekolwiek się znajdują*, Watykan 17 XII 2005. *Poznań 2005* s. 25–34.
- Franciszek: Adhortacja apostołska *Evangelii gaudium*. Watykan 2013.
- Franciszek: Homilia podczas mszy św. dla biskupów, kapłanów, zakonników, zakonnic i seminarzystów *Idźmy na rozstaje dróg*, Rio de Janerio 27 VII 2013. „L'Osservatore Romano” 10: 2013 s. 17–18.
- Franciszek: Przemówienie do członków papieskiego Instytutu Studiów nad Małżeństwem i Rodziną im. Jana Pawła II *Piękno chrześcijańskiej rodziny*, Watykan 27 X 2016. „L'Osservatore Romano” 11: 2016 s. 33–35.
- Franciszek: Przemówienie do biskupów Bangladeszu, Dhaka 1 XII 2017, 2.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2017/december/documents/papa-francesco_20171201_viaggioapostolico-bangladesh-vescovi.html [dostęp: 12.03.2018].
- Gądecki S.: *Słowo wstępne*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Wierzę w Syna Bożego. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2013–2014*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2013 s. 9–16.
- Gądecki S.: *Słowo wstępne*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Idźcie i głoscie. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2016–2017*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2016 s. 9–15.
- Giddens A.: *Socjologia*. Warszawa 2012.
- Houtard F., Goddijn W.: *Duszpasterstwo całościowe i planowanie duszpasterstwa*. „Concilium. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1–10 (1965–1966). Poznań–Warszawa 1968 s. 166–178.
- Jan Paweł II: List apostołski *Novo millennio ineunte*. Watykan 2001.
- Jan Paweł II: *Przemówienie do biskupów polskich podczas Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski*, Jasna Góra 19 III 1983. W: *Jan Paweł II do narodu. Program dla Kościoła w Polsce*. Red. A. Wieczorek. Warszawa 2005 s. 45–55.
- Jan Paweł II: Adhortacja *Reconciliatio et peanitentia*. Watykan 1982.
- Kamiński R.: *Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 423–443.
- Kongregacja ds. Biskupów: Dyrektorium o duszpasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*. Watykan 2004.
- Kozinets R.V.: *Netnografia. Badania etnograficzne online*. Warszawa 2012.
- Mariański J.: *Życie parafii*. Wrocław 1984.
- Misiaszek K.: *Katecheza dorosłych w funkcji „nawrócenia pastoralnego”*. W: *Warszawskie Studia Pastoralne. Numer specjalny. 1050 lat po przyjęciu chrześcijaństwa. Polska krajem misyjnym?* Red. T. Wielebski, M. J. Tutak, P. Ochotny. Warszawa 2016 s. 287–298.

- Misiaszek K.: *Programy duszpasterskie: pomoc czy przeszkoda?* „Ateneum Kapłańskie” 509: 1993 s. 75–88.
- Nachmias D., Frankfort-Nachmias Ch.: *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań 2001.
- Olszewski M.: *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967–2000. Studium teologiczno-pastoralne*. Białystok 2005.
- Olszewski S.: *Planowanie duszpasterskie*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 619–622.
- Ostrowski M.: *Model ogólnopolskiego programu duszpasterskiego oraz jego relacja do programów diecezjalnych*. „Teologia Praktyczna” 9: 2008 s. 49–63.
- Sadłoń W.: *Duszpasterskie Rady w Polsce na podstawie badań empirycznych*. „Teologia Praktyczna” 14: 2013 s. 73–90.
- Siuda P.: *Ankieta internetowa*. W: *Metody badań online*. Red. P. Siuda. Bydgoszcz 2016 s. 28–81.
- II Sobór Watykański: *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*. Watykan 1965.
- Staniszewska M.: *Internet jako narzędzie prowadzenia badań społecznych*, „Acta Innovations” 9: 2013 s. 51–97.
- Stułkowski S.: *Idźcie i głoscie*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Idźcie i głoscie. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2016–2017*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2016 s. 19–27.
- Stułkowski S.: *Wierzę w Syna Bożego*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Wierzę w Syna Bożego. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2013–2014*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2013 s. 23–32.
- Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*. W: II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Poznań–Warszawa 2001 s. 143–158.
- Szymańska K.: *Planowanie w organizacji*. W: *Podstawy zarządzania. Teoria i ćwiczenia*. Red. A. Zakrzewska Bielawska. Warszawa 2012 s. 167–188.
- Śmigiel W.: *Planowanie pastoralne w kontekście współczesnych wyzwań*. W: *Warszawskie Studia Pastoralne. Numer specjalny. 1050 lat po przyjęciu chrześcijaństwa. Polska krajem misyjnym?* Red. T. Wielebski, M. J. Tutak, P. Ochotny. Warszawa 2016 s. 169–185.
- Wielebski T.: *Cele, sposoby, formy i środki programowania duszpasterskiego*. „Teologia Praktyczna” 9: 2008, s. 19–48.
- Zajac J.M., Batorski D.: *Jak skłonić do udziału w badaniach internetowych: zwiększanie realizacji próby*. „Psychologia Społeczna” t. 2 3–4 (5): 2007 s. 234–247.

STRESZCZENIE

Planowanie duszpasterskie Kościoła w Polsce na przykładzie programu *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa* (2013–2017)

Jan Paweł II w liście *Novo millennio ineunte* (2001) zachęcał Kościół, aby „program zawarty w Ewangelii i w żywej Tradycji [...] znalazł wyraz we wskazaniach duszpasterskich dosto-

sowanych do sytuacji każdej wspólnoty” (29). Z kolei Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Succesores* (2004) apeluje, aby działalność apostołska w diecezji była odpowiednio zorganizowana, zgodnie „z programem czy planem duszpasterskim, którego opracowanie domaga się uprzedniej analizy warunków socjalnych w których żyją wierni, tak aby działalność duszpasterska była coraz bardziej skuteczna” (AS 165). Dokument zauważa także konieczność opracowania na poziomie parafialnym programu inicjatyw związanych z opieką duszpasterską, który określi sposoby ich realizacji (AS 212).

Celem artykułu jest pokazanie tego, jak wygląda planowanie duszpasterskie Kościoła w Polsce, na przykładzie realizowanego w latach 2013–2017 ogólnopolskiego programu duszpasterskiego *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa* (2013–2107). Autorzy artykułu, wykorzystując ankietę internetową (*online survey*), przeprowadzili we wrześniu 2017 roku badania wśród polskich proboszczów, prosząc ich o ocenę istoty, sposobu przygotowania, treści, propagowania oraz realizacji wspomnianego programu duszpasterskiego. W swoim artykule przedstawiają oni wybrane wyniki badań, poprzedzając je ukazaniem teologicznych podstaw planowania duszpasterskiego, a kończąc sformułowaniem wniosków i postulatów pastoralnych.

Słowa kluczowe: planowanie duszpasterskie w Polsce; program duszpasterski *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa* (2013–2107); teologia pastoralna; duszpasterstwo; badania polskich proboszczów ankietą internetową

SUMMARY

Pastoral planning of the Church in Poland on the basis of the plan: *Through Christ, With Christ, In Christ. Through Faith and Baptism Towards Testimony* (2013–2017)

In his letter *Novo millennio ineunte* (2001) Pope John Paul II encouraged the Church to act in such a way that “the plan [...] found in the Gospel and in the living Tradition was reflected in the pastoral instructions adjusted to every community” (29). On the other hand, the Directory for the pastoral ministry of bishops, *Apostolorum Succesores* (2004) calls for proper organization of the pastoral activity in the diocese, according to the „pastoral plan or plan which must be prepared on the formerly made analysis of the living conditions of the people so that the pastoral activity could be increasingly more effective” (AS 165). This document includes also the necessity of establishing the plans of initiatives connected with the pastoral care on the level of parishes along with ways of implementing them (AS 212). The purpose of this article is to present the pastoral planning of the Church in Poland on the basis of the Polish national pastoral plan implemented in 2013–2017 and entitled *Through Christ, With Christ, In Christ. Through Faith And Baptism Towards Testimony*. In September 2017 the authors made an internet survey among the Polish parish priests, asking them to evaluate the essence of this plan, along with the way it has been prepared and implemented. The article presents selected results of this research, preceded by setting out the theological basis of pastoral planning, and closing with formulated conclusions and theological postulates.

Keywords: pastoral planning in Poland; pastoral theology; ministry; an internet survey among the Polish parish priests